

Geografia wyborcza województwa podlaskiego

Wprowadzenie

Podlasie, jako przedmiot badań z zakresu geografii wyborczej, jest szczególnie interesujące ze względu na swoje położenie geograficzne i związane z nim zjawiska socjopolityczne. Jest to region pogranicza, przecinany liniami podziałów o charakterze społecznym i religijnym, które wyjątkowo silnie oddziałują na postawy i zachowania polityczne mieszkańców. Celem pracy badawczej było odkrycie prawidłowości w przestrzennym rozkładzie zachowań wyborczych. Przyjęto jako hipotezę, że społeczności różnych subregionów województwa okazują odmienne zachowania wyborcze. Analizie poddano więc rozkłady poparcia wyborczego poszczególnych formacji politycznych. W kontekście badania zróżnicowania przestrzennego zachowań wyborczych interesujące są w szczególności obserwowane podziały socjopolityczne, czyli „stabilne układy polaryzacji i różnicowania wspólnoty politycznej, w ramach których określone grupy społeczne udzielają poparcia konkretnym kierunkom polityki oraz partiom postrzeganym jako reprezentanci tych opcji”¹. Na ów podział składają się: faktycznie występujące podziały społeczne, świadomość grupowej tożsamości i organizacja, która może mieć formę partii politycznej, związku zawodowego, wspólnoty religijnej itp.².

Geografia wyborcza zajmuje się nie tylko geografią głosowań (rozkładem poparcia), ale też analizą skutków i konsekwencji przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych oraz mechanizmami wpływającymi na różnego typu deformacje wyborcze. W literaturze przedmiotu dominują dwa podejścia badawcze, które można określić jako społeczno-ekonomiczne i historyczno-kulturowe. Pierwsze podejście prowadzi badaczy ku odkrywaniu społeczno-ekonomicznego podłoża poparcia pewnych formacji politycznych, wpływu zamożności, struktury dochodu i zatrudnienia, wykształcenia, miejsca zamieszkania określanego wielkością miejscowości (dychotomia miasto – wieś i jej uszczegółowienia) itp. Podejście historyczno-kulturowe skupia się

¹ A. Antoszewski, R. Herbut, *Systemy polityczne współczesnej Europy*, Warszawa 2007, s. 15.

² K. Sobolewska-Myślik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2006, s. 116–117.

na wpływie różnic kulturowych wykształconych w związku z wieloletnią, często wielowiekową, przynależnością do różnych państw i regionów. Rozstrzygnięcie o słuszności, czy raczej przewadze, jednego podejścia nad drugim wykracza poza przedmiot niniejszego opracowania, przyjmuje się jednak, że należy je traktować jako uzupełniające się³.

Kształt systemu wyborczego w Polsce określa ustawa z 5 I 2011 r. Kodeks wyborczy⁴. W wyborach do Sejmu RP całe województwo podlaskie stanowi jeden okręg wyborczy, w którym wybieranych jest 14 posłów.

Metoda badań i źródła danych

Przeprowadzone badania obejmowały analizę danych ilościowych dotyczących wyborów parlamentarnych i wyborów samorządowych w Polsce. Informacje o wynikach głosowania, z rozbiciem na poszczególnych kandydatów i komitety, a także na poszczególne jednostki zasadniczego podziału terytorialnego oraz podziału na okręgi wyborcze i obwody głosowania, dostarcza w swoich publikacjach Państwowa Komisja Wyborcza. Niezbędnym uzupełnieniem literaturowym były materiały dotyczące zróżnicowania społecznego poszczególnych części regionu i ich historii. Analiza miała więc charakter ilościowo-jakościowy i interdyscyplinarny.

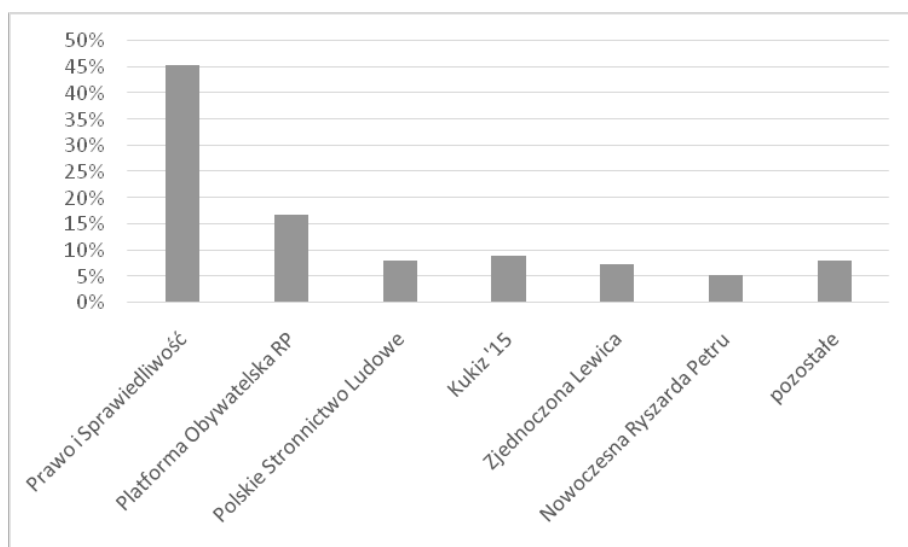
Przedstawienie zróżnicowania zachowań wyborczych dokonano zarówno w mezoskali (powiaty), jak i mikroskali (pojedyncze miejscowości i obwody głosowania). Taka pozorna niekonsekwencja wynika z różnego poziomu odmienności między poszczególnymi obszarami. Zwykle ukazanie zjawiska wymaga porównania poszczególnych gmin i powiatów, tak by wskazać podobieństwa i różnice zachowań elektoratów z poszczególnych jednostek samorządu. Gdzie indziej – o czym będzie jeszcze mowa – różnica w zachowaniach wyborczych ma charakter bardzo wyraźnej granicy pomiędzy radykalnie różniącymi się obszarami. Gdy granica taka przebiega w poprzek gmin i obwodów wyborczych, niezbędne jest przedstawienie dostępnych danych z możliwie najniższego poziomu. Dotyczy to w szczególności południowej części województwa podlaskiego, gdzie na obszarach wiejskich utrzymuje się wyraźna granica grup osadniczych odmiennych wyznaniowo (katolickiej i prawosławnej).

³ O podejściach metodologicznych geografii wyborczej por.: Z. Rykiel, *Geografia wyborcza w Polsce*, „Czasopismo Geograficzne” 2004, nr 4, s. 276–280; J. Raciborski, *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989–1995*, Warszawa 1995; P. Krzeziński, *Zachowania wyborcze w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w Polsce w latach 2005–2007 – wzory przestrzennych zróżnicowań*, „Przegląd Geograficzny” 2009, nr 81, 2, s. 259–281.

⁴ Ustawa z dnia 5 I 2011 r. Kodeks wyborczy, Dz.U. 2001, nr 21, poz. 112 ze zm.

Wyniki wyborcze głównych partii politycznych w województwie podlaskim

Wyniki głównych komitetów wyborczych na Podlasiu w wyborach parlamentarnych 25 X 2015 r. były podobne do ogólnopolskich, z tym że jeszcze większą przewagę uzyskało Prawo i Sprawiedliwość. Charakterystyczne dla Podlasia jest wyższe niż w skali ogólnopolskiej procentowe poparcie prawicy, czego dowodzi szereg elekcji od początku lat 90.⁵ Wynik lepszy od ogólnopolskiego uzyskało też Polskie Stronnictwo Ludowe, a wyraźnie słabszy rezultat Platforma Obywatelska. Frekwencja wyborcza wyniosła 47,1%. Wyniki poszczególnych ugrupowań w okręgu 24 ilustruje wykres 1.

Wykres 1. Wyniki wyborcze głównych komitetów w wyborach do Sejmu RP 25 X 2015 r. w okręgu 24 – Białystok

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Państwowej Komisji Wyborczej.

Różnica wahań poparcia poszczególnych partii między różnymi powiatami województwa wynosi często kilkaset procent i kilkanaście punktów procentowych. W przypadku zwycięskiej prawicy poparcie waha się od 18% w powiecie hajnowskim do 63% w łomżyńskim i 69% w wysokomazowieckim. Zjednoczona Lewica, mimo generalnie słabego wyniku, uzyskała 20%

⁵ M. Kowalski, *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*, Warszawa 2000, s. 114.

poparcia w pow. hajnowskim i jedynie 2–3% w łomżyńskim, kolneńskim, monieckim i wysokomazowieckim. Jedynie duże zróżnicowanie względnych wyników PSL nie potrzebuje dodatkowych wyjaśnień, ponieważ bardzo niskie poparcie w miastach na prawach powiatu występuje w całym kraju.

Kolejne tabele przedstawiają poparcie wyborcze największych formacji politycznych istniejących przynajmniej od pierwszych lat XXI w. Są to PiS, PO, PSL i lewica, przy czym ta ostatnia korzystała z różnych szyldów wyborczych przy stałej dominacji SLD.

Tabela 1. Wynik wyborczy Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość w kolejnych latach

Powiat	2006	2007	2010	2011	2014	2015
	%					
augustowski	27	36	27	34	40	45
białostocki	37	44	38	42	25	47
bielski	27	39	27	40	34	46
grajewski	35	45	29	39	9	48
hajnowski	9	11	9	12	26	18
kolneński	17	44	26	42	33	56
łomżyński	25	62	40	55	27	63
m. Białystok	34	32	29	32	43	38
m. Łomża	26	42	35	41	43	51
m. Suwałki	30	33	25	31	36	40
moniecki	31	43	31	40	27	51
sejneński	9	26	12	25	44	36
siemiatycki	16	41	26	37	36	45
sokółski	29	40	21	36	38	49
suwalski	15	39	21	33	10	44
wysokomazowiecki	39	62	50	59	22	69
zambrowski	45	49	43	45	25	58
woj. podlaskie	29	39	30	37	34	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Państwowej Komisji Wyborczej.

W okręgu wyborczym 24 poparcie wyborcze PiS wyraźnie i we wszystkich kolejnych wyborach przewyższa wynik ogólnopolski tej partii. Tradycyjnie najwyższe poparcie partia uzyskuje w powiatach wysokomazowieckim, łomżyńskim i zambrowskim, a szerzej – w całym dawnym województwie łomżyńskim oraz północnej, centralnej i zachodniej części dawnego województwa białostockiego.

Tabela 2. Wynik wyborczy Komitetu Wyborczego Platforma Obywatelska RP w kolejnych latach

Powiat	2006	2007	2010	2011	2014	2015
	%					
augustowski	25	38	26	30	35	18
białostocki	18	31	33	30	15	16
bielski	5	24	19	19	22	15
grajewski	10	25	24	20	70	14
hajnowski	10	28	17	31	12	22
kolneński	8	16	23	14	11	9
łomżyński	11	14	14	15	10	9
m. Białystok	31	44	49	40	10	22
m. Łomża	34	35	25	34	21	18
m. Suwałki	19	38	45	41	11	22
moniecki	11	23	28	21	28	11
sejneński	40	28	71	32	20	18
siemiatycki	9	25	20	23	13	15
sokółski	14	27	19	20	27	12
suwalski	13	21	29	22	15	13
wysokomazowiecki	17	17	22	16	22	8
zambrowski	10	25	25	21	6	11
woj. podlaskie	19	32	31	30	22	17

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Państwowej Komisji Wyborczej.

Poparcie wyborcze Platformy Obywatelskiej w województwie podlaskim jest stale niższe od wyniku ogólnopolskiego i – podobnie jak w przypadku PiS – wykazuje duże różnice pomiędzy poszczególnymi powiatami. Względnie wysokie poparcie występuje w północnej (Suwalszczyzna) oraz południowo-wschodniej części regionu. PO regularnie notuje wysokie poparcie w dużych miastach, Białymstoku, Suwałkach, a nawet, choć w mniejszym stopniu, w prawicowej Łomży (tabela 3).

Tabela 3. Wynik wyborczy Komitetu Wyborczego Polskie Stronnictwo Ludowe w kolejnych latach

Powiat	2006	2007	2010	2011	2014	2015
	%					
1	2	3	4	5	6	7
augustowski	16	13	32	18	5	11
białostocki	8	8	13	7	47	6

1	2	3	4	5	6	7
bielski	9	5	33	11	22	9
grajewski	29	17	34	28	15	14
hajnowski	18	15	35	5	43	18
kolneński	32	24	35	32	46	14
łomżyński	22	12	20	18	49	8
m. Białystok	2	3	4	3	34	4
m. Łomża	8	4	6	6	17	3
m. Suwałki	5	6	5	4	34	5
moniecki	16	19	29	25	30	17
sejneński	11	24	8	23	27	19
siemiatycki	34	11	24	15	38	11
sokółski	14	16	48	28	17	15
suwalski	27	24	27	22	46	16
wysokomazowiecki	9	11	16	13	46	7
zambrowski	12	13	16	18	58	8
woj. podlaskie	13	9	19	11	28	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Państwowej Komisji Wyborczej.

Polskie Stronnictwo Ludowe stałe, względnie wysokie poparcie uzyskuje w powiatach północnej części województwa, zarówno na Suwalszczyźnie (powiaty: augustowski, suwalski i sejneński), jak i w położonych na północ od Narwi i Puszczy Knyszyńskiej powiatach dawnych województw łomżyńskiego i białostockiego (powiaty: grajewski, kolneński, moniecki i sokółski). Wysokie poparcie PSL występuje też zwykle w powiecie hajnowskim (tabela 4).

Tabela 4. Wynik wyborczy komitetów lewicy w kolejnych latach⁶

Powiat	2006	2007	2010	2011	2014	2015
	%					
1	2	3	4	5	6	7
augustowski	7	7	6	5	9	5
białostocki	9	12	10	8	4	6
bielski	16	27	16	19	11	14

⁶ W kolejnych latach główna formacja socjaldemokratyczna startowała w wyborach jako KKW Lewica i Demokraci SLD + SdPi + PD + UP (2006 i 2007), KW SLD (2010, 2011 i 2014) oraz KKW Zjednoczona Lewica SLD + TR + PPS + UP + Zieloni (2015).

1	2	3	4	5	6	7
grajewski	6	7	5	3	1	3
hajnowski	32	40	34	35	6	20
kolneński	2	5	7	3	2	3
łomżyński	3	5	12	3	5	2
m. Białystok	20	18	15	11	3	10
m. Łomża	7	15	28	6	9	7
m. Suwałki	26	19	19	8	12	8
moniecki	5	6	6	4	9	3
sejneński	18	15	4	6	3	6
siemiatycki	7	17	11	15	3	11
sokółski	13	11	6	7	6	5
suwalski	11	9	13	5	20	5
wysokomazowiecki	9	6	6	3	1	3
zambrowski	11	8	9	4	2	3
woj. podlaskie	13	15	13	9	7	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Państwowej Komisji Wyborczej.

Koalicyjny Komitet Wyborczy Zjednoczona Lewica nie zdołał dostać się do Sejmu w wyborach w 2015 r., jednak lewica pod różnymi szyldami (SdRP, SLD, LiD) przez wiele lat stanowiła jedną z głównych sił politycznych kraju. Tradycyjnie wysokie poparcie lewica uzyskuje w powiecie hajnowskim. Jedyne odstępstwo, wybory samorządowe w 2014 r., należy porównać z wyjątkowo wysokim wynikiem PSL w tym powiecie w tym roku; w wyborach lokalnych i regionalnych, bardziej spersonalizowanych od parlamentarnych, lewica straciła część elektoratu, co nie przeszkodziło jej w uzyskaniu w 2015 r. w tym powiecie wyniku prawie trzykrotnie lepszego niż w skali kraju oraz województwa.

Nowe formacje polityczne, które wprowadziły do parlamentu swoich przedstawicieli w wyborach w 2015 r., czyli Nowoczesna Ryszarda Petru i Kukiz'15, funkcjonują zbyt krótko na scenie politycznej, by na podstawie ich jednorazowych wyników wskazywać znaczące tendencje geografii wyborczej. Można zauważyć, że wyższy niż przeciętny poziom poparcia ugrupowania firmowanego przez Pawła Kukiza wystąpił w powiatach północnej części województwa, najwyższy zaś w powiecie grajewskim (14%, być może nie bez związku z tym, że Grajewo to rodzinne miasto lidera listy i obecnego posła Adama Andruszkiewicza). Partia Ryszarda Petru najwięcej poparcia uzyskała w Białymstoku (8%) i okolicach (powiat białostocki 6%).

Obszary względnie wyższego i względnie niższego poparcia poszczególnych formacji wyznaczają linie podziału województwa na subregiony wyborcze. Są to: umiarkowanie lewicowa Suwalszczyzna, prawicowa, ale też przychylna ludowcom północna część dawnych województw łomżyńskiego i białostockiego (subregion grajewsko-sokółski), wybitnie prawicowy subregion łomżyńsko-białostocki, względnie liberalne miasto Białystok oraz zdecydowanie lewicowy subregion południowo-wschodni (prawosławny).

Mapa wyborcza województwa podlaskiego

Suwalszczyzna

Suwalszczyzna obejmuje powiaty: suwalski, augustowski i sejneński oraz miasto Suwałki, drugą pod względem liczby ludności miejscowość regionu. Przed ostatnią reformą podziału terytorialnego kraju należała do województwa suwalskiego. Na Suwalszczyźnie nie występują formacje kulturowe determinujące podziały socjopolityczne innych części województwa: osadnictwo drobnoszlacheckie i społeczność prawosławna.

W powiecie sejneńskim i w samych Suwałkach wysokie poparcie uzyskuje PO, natomiast w powiecie suwalskim PSL. Jeśli nie liczyć pojedynczych wahań wyborczych, Suwalszczyzna stanowi bastion ludowców (najwyższe poparcie w województwie, 19%, w powiecie sejneńskim). Prawo i Sprawiedliwość uzyskuje poparcie poniżej średniej wojewódzkiej, od 36% do 45% w poszczególnych powiatach w 2015 r. Przeciwko PiS, a więc na lewicę, PO lub PSL, głosuje mniejszość litewska stanowiąca większość mieszkańców nadgranicznej gminy Puńsk⁷.

Subregion grajewsko-sokółski

Dwa kolejne wyróżnione subregiony, grajewsko-sokółski i białostocko-łomżyński, obejmują większą część województw łomżyńskiego i białostockiego z lat 1975–1998. Wspólną cechą obu jest wysokie poparcie PiS. Pierwszy obszar obejmuje powiaty: kolneński, grajewski, moniecki i sokółski, układające się w regularny pas w północnych częściach dawnych „gierkowskich” województw. Subregion wyróżnia względnie wysokie poparcie wyborcze ludowców, wyraźnie wyższe od średnich. Jeśli wziąć pod uwagę wyłącznie powiaty ziemskie (a więc z wyłączeniem miast na prawach powiatu), stosunek

⁷ Więcej na ten temat: T. Madras, *Partycypacja wyborcza mniejszości narodowych w województwie podlaskim* [w:] *Współpraca transgraniczna na obszarach pogranicza*, red. Z. Tomczonek, Białystok 2013, s. 196–218.

procentowego wyniku w powiecie do procentowego wyniku w sumie we wszystkich powiatach (oznaczenie p/w) jest większy od jedności właśnie w tym subregionie, a także w Hajnówce i – z niewielkim odstępstwem powiatu augustowskiego – na omawianej wyżej Suwalszczyźnie (tabela 5).

Tabela 5. Stosunek liczby głosów KW PSL w powiatach do sumy liczby głosów w powiatach ziemskich województwa podlaskiego (p/w)

Powiat	Liczba głosów	% ważnych głosów	p/w
augustowski	2 059	11	0,99
białostocki	3 480	6	0,58
bielski	1 770	9	0,79
grajewski	2 024	14	1,27
hajnowski	2 752	18	1,69
kolneński	1 704	14	1,31
łomżyński	1 392	8	0,75
moniecki	2 139	17	1,53
sejneński	1 150	19	1,72
siemiatycki	1 640	11	0,98
sokółski	3 566	15	1,42
suwalski	1 818	16	1,45
wysokomazowiecki	1 695	7	0,68
zambrowski	1 264	8	0,74
Razem	28 453	11	—

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Państwowej Komisji Wyborczej.

Taki rozkład poparcia wyborczego nie ma nic wspólnego z granicami dawnych województw i rozbiorów. Jak dowodzi M. Dajnowicz, ludowców popiera przede wszystkim ludność pochodzenia chłopskiego (a nie, co w tym wypadku istotne, drobnoszlacheckiego). Wysokie notowania PSL w rejonie Kolna, Moniek i Sokółki można więc, przynajmniej częściowo, wiązać z mniejszym zagęszczeniem (choć nie brakiem) osadnictwa szlachty podlasko-mazowieckiej⁸. Jest to istotne w kontekście porównania do centralnej i południowej części Białostocczyzny i Ziemi Łomżyńskiej.

⁸ M. Dajnowicz, *The political participation of the inhabitants of the North-Eastern border regions of Poland (2001–2007)* [in:] *Borderland society and culture in the face of civilization challenges*, ed. Z. Tomczonek, Białystok 2009, s. 75–86.

Subregion łomżyńsko-białostocki

Ziemia Łomżyńska i zachodnia część Białostocczyzny to obszar bardzo wysokiego poparcia PiS, zwykle jednego z najwyższych w Polsce (np. 69% w 2015 r. w powiecie wysokomazowieckim), i niskiego poparcia dla Platformy Obywatelskiej oraz lewicy (poniżej 2% w 2015 r. w powiatach łomżyńskim i wysokomazowieckim). Subregion wyróżnia się na tle Podlasia składem społecznym. Podobnie jak ma to miejsce w położonych dalej na zachód fragmentach województwa mazowieckiego, znaczna część mieszkańców subregionu posiada korzenie szlacheckie, ponieważ północno-wschodnie Mazowsze od XV w. było obszarem intensywnego osadnictwa drobnoszlacheckiego. Pamięć o pochodzeniu stanowym przetrwała tu do dnia dzisiejszego, szczególnie na wsi, pomimo przekształceń społecznych⁹. W środowiskach „szlacheckich” badania społeczne pokazują ponadprzeciętne poczucie patriotyzmu, tradycyjny szacunek dla instytucji rodziny, silne przywiązanie do uprawianej od pokoleń ziemi i bardzo duży wpływ Kościoła rzymskokatolickiego¹⁰.

Obszar wysokiego i stałego poparcia dla prawicowych partii politycznych (PiS, wcześniej komitetów AWS i innych formacji) kończy się wraz z granicą występowania osadnictwa ludności wyznania katolickiego. O ile w miastach dochodzi do zmieszania się przedstawicieli różnych konfesji, o tyle na terenach wiejskich granica między katolikami i prawosławnymi (dominującymi w południowo-wschodniej części regionu) pozostała wyraźna. Badania pokazują, że na południe od aglomeracji białostockiej, w powiatach bielskim i siemiatyckim, granica ta przecina zachodnią część gminy Bielsk Podlaski, wschodnią część gminy Boćki, wschodnią część gminy Dziadkowice i biegnie dalej najpierw wzdłuż wschodniej granicy, a następnie przez środek gminy Siemiatycze¹¹.

Linia ta, ze względu na skrajną odmienność sąsiadujących ze sobą obszarów i brak terenów przejściowych określana mianem „uskoku wyborczego”, ciągnie się w województwie podlaskim na przestrzeni 140 km¹². Po wschod-

⁹ M. Dajnowicz, *Drobna szlachta ziemi łomżyńskiej na przełomie XIX i XX wieku*, Łomża 2002, s. 113–118; M. Bieńkowska-Ptasznik, *Polacy – Litwini – Białorusini. Przemiany stosunków etnicznych na północno-wschodnim pograniczu Polski*, Białystok 2007, s. 116–117.

¹⁰ M. Dajnowicz, *Drobna szlachta...*, s. 123–131. Por.: M. Siedlecki, *Zjawisko „uskoku wyborczego” na Białostocczyźnie* [w:] *Oblicze polityczne regionów Polski*, red. M. Dajnowicz, Białystok 2007, s. 228–235; M. Dajnowicz, *The political participation...*, s. 75–86.

¹¹ M. Barwiński, *Współczesne stosunki narodowościowo-religijne na Podlasiu* [w:] *Granice i pogranicza nowej Unii Europejskiej. Z badań regionalnych, etnicznych i lokalnych*, red. M. Malikowski, D. Wojakowski, Kraków 2005, s. 172–194.

¹² M. Siedlecki, *Zjawisko...*, s. 235–236.

niej stronie „uskoku” zdecydowanie wyższe poparcie od przeciętnych wyników na poziomie kraju i regionu osiągają ugrupowania lewicowe, w szczególności SLD. W pozornie umiarkowanej politycznie gminie wiejskiej Bielsk Podlaski (wyniki poszczególnych partii w skali gminy odpowiadają mniej więcej wynikom w całym województwie) w poszczególnych komisjach wyborczych wynik PiS wyniósł: Augustowo 43,48%, Łubin Kościelny 68,49%, Dubieżyn 13,24%, Piliki 47,00%, Bielsk Podlaski 7,92%, Proniewicze 44,97%, Pasynki 7,81%, Rajsk 8,37%, Ploski 1,64%. Jak łatwo zgadnąć, wsie: Augustowo, Łubin, Piliki i Proniewicze znajdują się, mniej więcej, po zachodniej, a pozostałe po wschodniej stronie gminy. Można przyjąć, że na południe od Białegostoku do granicy województwa „uskok” przebiega wzdłuż drogi krajowej nr 19 Białystok–Lublin, zostawiając po wschodniej (lewicowej, prawosławnej) stronie wsie położone przy tej szosie. Tabela 5 ilustruje opisywane zjawisko na przykładzie wyników Prawa i Sprawiedliwości w sąsiednich ułożonych równoleżnikowo gminach, od Ciechanowca na skraju pow. wysokomazowieckiego przez kolejne gminy pow. bielskiego po Dubicze Cerkiewne i Hajnówkę w pow. hajnowskim.

Tabela 6. Wyniki komitetu wyborczego PiS w wyborach parlamentarnych w 2015 r. w sąsiadujących ze sobą kolejno gminach

Ciechanowiec	Rudka	Brańsk (gm.)	Boćki	Orla	Dubicze Cerkiewne	Hajnówka (gm.)
56%	66%	69%	60%	8%	10%	8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Subregion łomżyńsko-białostocki obejmuje powiaty: łomżyński (bez gminy Zbójna, należącej do Kurpiowszczyzny, w zakresie zachowań wyborczych podobnej do subregionu grajewsko-sokólskiego, ze stałym wysokim poparciem ludowców), zambrowski, wysokomazowiecki, białostocki (bez gmin Gródek i Michałowo) oraz tereny powiatów bielskiego i siemiatyckiego na zachód od opisanej wyżej granicy.

Subregion południowo-wschodni (prawosławny)

Zgodnie z dotychczasowymi ustaleniami subregion południowo-wschodni obejmuje wschodnie części powiatów bielskiego i siemiatyckiego, cały powiat hajnowski oraz gminy Gródek i Michałowo powiatu białostockiego. Od początku lat 90. był to obszar dominacji lewicy postkomunistycznej. Już w 1991 r. większość mieszkańców powiatów hajnowskiego i bielskiego po-

parła kandydującego z listy SLD Włodzimierza Cimoszewicza, który otrzymał ponad 50 tys. głosów¹³. Po początkowych próbach samodzielnego udziału w wyborach parlamentarnych na współpracę z lewicą zdecydowały się szybko główne środowiska mniejszości prawosławnej i białoruskiej¹⁴.

Społeczność prawosławna, wraz z podgrupą prawosławno-białoruską, stanowi dominującą część mieszkańców subregionu. Na Podlasiu mieszka większość z ok. 160 tys. wyznawców prawosławia w Polsce. W powiecie hajnowskim prawosławni stanowią około 70% mieszkańców, w bielskim – 40%, siemiatyckim – 30%, białostockim – 15%, sokólskim – 10%. Zdecydowana większość podlaskich wyznawców prawosławia deklaruje narodowość polską. Białorusini stanowią: 32% populacji powiatu hajnowskiego, 17% powiatu bielskiego, 3% powiatu białostockiego ziemskiego i 3% powiatu siemiatyckiego. Ponad połowę mieszkańców deklarujących narodowość białoruską mają gminy: Orla (pow. bielski), Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka – gm. wiejska (wszystkie pow. hajnowski)¹⁵.

Począwszy od wyborów w latach 2006 i 2007 wobec słabnięcia SLD społeczność prawosławna południowo-wschodniego Podlasia charakteryzuje się już nie tyle głosowaniem na lewicę (choć ta wciąż zachowuje poparcie znacznie wyższe od ogólnopolskiego i wojewódzkiego), co popieraniem głównych partii opozycyjnych wobec prawicy. W wyborach w 2015 r. popularni kandydaci prawosławni znaleźli się na listach co najmniej trzech dużych ugrupowań. Z trzeciego miejsca na liście Zjednoczonej Lewicy wystartował (kojarzony wcześniej z PO) Aleksander Sosna, który uzyskał 8056 głosów, w tym 1386 głosów (9,2%) w powiecie hajnowskim. Na liście Polskiego Stronnictwa Ludowego znaleźli się: były członek zarządu województwa podlaskiego Mikołaj Janowski oraz były poseł SLD Jarosław Matwiejuk, uzyskując odpowiednio: 1811 i 5589 głosów. M. Janowski zdobył najwyższe poparcie w pow. hajnowskim spośród wszystkich kandydatów biorących udział w wyborach – 1452 głosy (9,6% ważnie oddanych głosów). Społeczność prawosławną na liście PO reprezentował Adam Musiuk, radny Białegostoku, który zdobył 6021 głosów w okręgu i 607 głosów w pow. hajnowskim. W wyniku

¹³ *Wyniki wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej 27 X 1991 r.*, cz. II: *Wyniki głosowania i wyniki wyborów*, Warszawa 1991, s. 277.

¹⁴ *Wyniki wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 23 IX 2001 r.*, cz. II: *Wyniki głosowania i wyniki wyborów*, Warszawa 2001, s. 168–171. Więcej na ten temat: E. Czykwin, *Wszyscy zwycięzcami*, „Przegląd Prawosławny” 2002, nr 12, s. 27; E. Mironowicz, *Białorusini w wyborach parlamentarnych i samorządowych w Polsce w latach 1989–1994*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne” 1995, nr 2, s. 121–131; T. Madras, *Partycypacja wyborcza mniejszości...*, s. 196–218.

¹⁵ K. Goss, *Struktura wyznaniowa mieszkańców byłego województwa białostockiego*, „Pogranicze. Studia społeczne”, t. X, red. A. Sadowski, Białystok 2001, s. 114–136.

rozbicia się poparcia na różne listy żaden z wymienionych kandydatów nie dostał się do Sejmu. Posłem został Tomasz Cimoszewicz, syn Włodzimierza Cimoszewicza, kandydujący z ostatniego miejsca na liście komitetu PO. Użył on 14 496 głosów w okręgu i 1305 głosów w powiecie hajnowskim.

Wzrost pozycji PiS na polskiej scenie politycznej skutkował pewną poprawą wyników tej formacji również w gminach zdominowanych przez ludność prawosławną. Przykład gminy Orla (tabela 7) pokazuje, że jest to zmiana z poparcia ekstremalnie niskiego do niskiego – wciąż znacznie poniżej średnich.

Tabela 7. Wyniki komitetu wyborczego PiS w gminie Orla w kolejnych wyborach parlamentarnych

	2001	2005	2007	2011	2015
Wynik ogólnopolski PiS	9,50%	26,99%	32,11%	29,89%	37,58%
Wynik PiS w gm. Orla	0,46%	2,19%	3,32%	4,63%	8,37%

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Miasto Białystok

Białystok, stolica województwa, zasługuje na osobne rozpatrzenie choćby ze względu na swoją wielkość. Miasto liczy ok. 300 tys. mieszkańców, co stanowi jedną czwartą całego regionu. Choć Białostoczczyzna tradycyjnie głosuje w większości na prawicowe partie polityczne, do niedawna największym poparciem mieszkańców tego miasta cieszyła się Platforma Obywatelska, partia odbierana jako liberalna i miejska. Na jej wysokie poparcie wpływała popularność Tadeusza Truskolaskiego, prezydenta Białegostoku od 2006 r., dwukrotnie (2006 i 2010) startującego w wyborach jako kandydat komitetu PO. W wyborach parlamentarnych w 2015 r. wyraźne zwycięstwo odniosło Prawo i Sprawiedliwość, uzyskując 38% głosów, przy 22% Platformy Obywatelskiej i niższych wynikach innych ugrupowań (tabela 1). Rok wcześniej PO straciła większość w Radzie Miasta Białystok, gdzie również zwyciężył komitet PiS. Na porażkę Platformy w 2014 r. złożyły się zarówno wzrost popularności PiS w całej Polsce, jak i decyzja o oddzielnym starcie środowiska prezydenta miasta. W efekcie historyczny sukces odniosło Prawo i Sprawiedliwość, przy czym prezydentem, na trzecią kadencję, ponownie został wybrany T. Truskolaski.

Mimo istotnych zmian Białystok wciąż pozostaje subregionem względnie dobrych wyników PO, jak również ponadprzeciętnego poparcia lewicy. PiS w dalszym ciągu uzyskuje tu wyniki niższe niż średnia wojewódzka. Nieodmiennie niskim poparciem cieszy się PSL kojarzone jako partia wiejska.

Zakończenie

Województwo podlaskie, traktowane jako całość, stanowi obszar dominacji prawicy reprezentowanej obecnie przez PiS. Poparcie to jest jednak rozłożone nierównomiernie. Opisana wyżej mapa wyborcza województwa powstała w wyniku nałożenia się na siebie linii rozgraniczających wyższe i niższe poparcia wyborcze poszczególnych formacji politycznych. Podział ten jest względnie trwały, prawdopodobnie utrzyma się w najbliższych latach, przy czym najbardziej wyraźną i zapewne najtrwalszą granicą jest linia rzeczonego „uskoku wyborczego” przecinającego południe województwa. Występowanie tak wyraźnej różnicy w zachowaniach wyborczych na małym obszarze wskazanych gmin jest zjawiskiem wyjątkowym na skalę ogólnopolską. Należy przewidywać, że w przyszłości, a szczególnie w trakcie elekcji przypadających na lata 2018–2019, województwo podlaskie wciąż będzie można adekwatnie opisać, wyróżniając pięć wskazanych w artykule subregionów.

Mimo generalnego spadku poparcia PO względnym bastionem tej partii pozostaje Białystok, ponadprzeciętne poparcie PO osiąga też na Suwalszczyźnie i skutecznie zdobywa nowych wyborców w subregionie południowo-wschodnim. Z kolei poparcie PiS na Suwalszczyźnie istotnie wzrosło, chociaż wciąż jest to obszar względnie niskiego poparcia tej partii. W latach 2014–2015 nasiliło się zjawisko ponadprzeciętnego poparcia PSL w subregionie grajewsko-sokólskim przy zachowanym wysokim poparciu PiS. Chociaż różnice zachowań wyborczych tego subregionu wobec sąsiednich nie są tak duże jak w przypadku obszaru południowo-wschodniego, jego istnienie i swego rodzaju umacnianie się, jako zjawiska, stanowi osobliwość wartą szczególnej uwagi. Granica pomiędzy tym terenem a resztą Białostocczyzny i Łomżyńskiego przebiega bowiem w poprzek, niemal prostopadle do granic dawnych województw, zarówno gierkowskich, jak i przedrozbiorowych.

Ważnym i ciekawym zjawiskiem na mapie politycznej Podlasia jest dynamika zachowań i postaw społeczności prawosławnej, zarówno w subregionie południowo-wschodnim, jak i gdzie indziej, na przykład w Białymstoku. Wobec osłabienia pozycji SLD partia ta straciła monopol na reprezentację mniejszości w parlamencie i samorządach. Jej elektorat, a nawet działaczy, przejmują „agresywnie” PO i PSL. W skali regionalnej rywalizacja o tę grupę wyborców należy do najdonioślejszych czynników kształtujących scenę polityczną, bezpośrednio wpływając na układ sił w sejmiku województwa i samorządach lokalnych.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R., *Systemy polityczne współczesnej Europy*, Warszawa 2007.
- Barwiński M., *Współczesne stosunki narodowościowo-religijne na Podlasiu* [w:] *Granice i pogranicza nowej Unii Europejskiej. Z badań regionalnych, etnicznych i lokalnych*, red. M. Malikowski, D. Wojakowski, Kraków 2005.
- Bieńkowska-Ptasznik M., *Polacy – Litwini – Białorusini. Przemiany stosunków etnicznych na północno-wschodnim pograniczu Polski*, Białystok 2007.
- Czykwin E., *Wszyscy zwycięzcami*, „Przegląd Prawosławny” 2002, nr 12.
- Dajnowicz M., *Drobna szlachta ziemi łomżyńskiej na przełomie XIX i XX wieku*, Łomża 2002.
- Dajnowicz M., *The political participation of the inhabitants of the North-Eastern border regions of Poland (2001–2007)* [in:] *Borderland society and culture in the face of civilization challenges*, ed. Z. Tomczonek, Białystok 2009.
- Goss K., *Struktura wyznaniowa mieszkańców byłego województwa białostockiego*, „Pogranicze. Studia społeczne” 2001, t. X, red. A. Sadowski, Białystok 2001.
- Kowalski M., *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*, Warszawa 2000.
- Krzemiński P., *Zachowania wyborcze w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w Polsce w latach 2005–2007 – wzory przestrzennych zróżnicowań*, „Przegląd Geograficzny” 2009, nr 81.
- Madras T., *Postawy polityczne i zachowania wyborcze na pograniczu polsko-litewsko-białoruskim* [w:] *Przemiany gospodarcze i społeczne w dobie wyzwań XXI wieku*, red. M. Laszuk, A. Piekutowska, Białystok 2009.
- Madras T., *Partycypacja wyborcza mniejszości narodowych w województwie podlaskim* [w:] *Współpraca transgraniczna na obszarach pogranicza*, red. Z. Tomczonek, Białystok 2013.
- Mironowicz E., *Białorusini w wyborach parlamentarnych i samorządowych w Polsce w latach 1989–1994*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne” 1995, nr 2.
- Raciborski J., *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989–1995*, Warszawa 1995.
- Rykiel Z., *Geografia wyborcza w Polsce*, „Czasopismo Geograficzne” 2004, nr 4.
- Siedlecki M., *Zjawisko „uskoku wyborczego” na Białostocczyźnie* [w:] *Oblicze polityczne regionów Polski*, red. M. Dajnowicz, Białystok 2007.
- Sobolewska-Myślik K., *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2006.
- Ustawa z dnia 5 I 2011 r. Kodeks wyborczy, Dz.U. 2001, nr 21, poz. 112 ze zm.
- Wyniki wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej 27 X 1991 r.*, Warszawa 1991.
- Wyniki wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 23 IX 2001 r.*, Warszawa 2001.
- Zarycki T., *Region jako kontekst zachowań politycznych*, Warszawa 2002.

Electoral geography of Podlaskie Voivodeship

Summary

The article presents the analysis of electoral geography of Podlaskie Voivodeship, based on the voting results of the local and parliamentary elections. The region is divided in social and religious terms and there are clear reflections of this traditional divisions in electoral behaviours. The electoral map on the region consists of: moderately left-wing Suwalszczyzna; the right-wing, also supporting the PSL party, northern parts of the former Łomżyńskie and Białostockie Voivodeships (Grajewo-Sokółka subregion); eminently right-wing Łomża-Białystok subregion; relatively liberal city of Białystok; and strongly leftist of south-eastern (Orthodox) subregion.

Keywords: elections, electoral geography, political geography, Podlaskie Voivodeship, electoral fault.